

Бібліотерапевтичне читання та бібліотерапевтичний потенціал літературних творів

УДК 37.091.3-056:[37.016:821.09

<https://doi.org/10.33989/3083-6387.2025.1.329205>

Актуальність теми дослідження, яка передбачає виявлення специфіки бібліотерапевтичного читання як засобу психологічної самодопомоги та формування вміння виявляти і використовувати бібліотерапевтичний потенціал літературних творів, зумовлена низкою чинників, серед яких доцільно виокремити такі:

- необхідність озброїти вчителя найбільш придатними для нього (читання), доступними й дієвими засобами психологічної самодопомоги під час війни, забезпечити психологічну стійкість та емоційну рівноваженість учителя, його спроможність зберігати спокій та адекватно реагувати на виклики епохи;
- потреба зорієнтувати вчителя на пошук літературних творів, що мають значний бібліотерапевтичний потенціал, на прагнення розширювати власний «золотий список» творів;
- важливість спрямування вчителя на ефективне послуговування бібліотерапевтичним потенціалом програмових творів української та зарубіжної літератур у процесі літературної освіти школярів для формування уявлень учнів про бібліотерапевтичне читання як засіб психологічної самодопомоги та вмінь застосовувати його у власному житті.

© Василь Шуляр, Володимир Гладисhev, 2025

Василь Шуляр,

доктор педагогічних наук, доцент, професор кафедри теорії й методики мовно-літературної та художньо-естетичної освіти, заслужений учитель України, Миколаївський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти

Володимир Гладисhev,

доктор педагогічних наук, професор кафедри теорії й методики мовно-літературної та художньо-естетичної освіти, Миколаївський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти

Мета та завдання. Метою статті є презентація можливостей бібліотерапевтичного читання як засобу психологічної самодопомоги та виявлення специфіки бібліотерапевтичного потенціалу літературних творів української та зарубіжної літератур у їхній родовій своєрідності.

Для досягнення мети потрібно виконати такі завдання:

- визначити поняття «бібліотерапевтичне читання», з'ясувати його відмінність від читання, до якого звикли вчителі та учні, схарактеризувати специфіку кожного з етапів бібліотерапевтичного читання;
- виокремити провідні особистісні запити вчителя, для реалізації яких доцільно залучати бібліотерапевтичне читання;
- виявити специфіку бібліотерапевтичного потенціалу літературних творів, його відмінність від естетичної цінності та історико-літературного значення творів;
- установити зв'язок між родовою специфікою літературних творів та їхнім бібліотерапевтичним потенціалом, з'ясувати особливості застосування бібліотерапевтичного потенціалу епічних, ліричних і драматичних творів української та зарубіжної літератур.

Зміст. Бібліотерапія як вплив на людину за допомогою слова відома з часів античності. Найбільш поширене значення цього поняття: «**Книголікування**, або **бібліотерапія** (з грецьк. «книголікування») — психологічна допомога, зняття душевного стресу і лікування людей, в основі якого лежить читання книжок певного змісту і тематики. Як окремий вид терапії з'явився на початку ХХ ст., хоча цілком очевидним є те, що книголікування як явище побутувало вже в середньовіччі, у будь-якому разі з тих часів є згадки окремих людей (переважно монахів), які описують зцілювальну силу, що дає читання святих книг (Святого Письма, творів святих отців), і навпаки руйнівну

силу недобрих книжок і текстів, що несуть стрес і можуть нервово виснажувати людину (чорнокнижжя)» (Книголікування: <http://surl.li/umxmg>). Слово взагалі та художнє слово зокрема мають значний лікувальний потенціал, який варто використовувати як засіб психологічної допомоги в умовах, у яких опинилось українське суспільство після вторгнення в країну агресора.

Але у випадку з класичною бібліотерапією людини, яка має особистісний запит, звертається до бібліотерапевта. Саме він обирає стратегію й тактику лікування, відповідні твори, через опрацювання яких здійснюється психологічна допомога. Ми ж пропонуємо вчителю провадити психологічну самопомогу, застосовуючи бібліотерапевтичне читання.

Теорію й практику бібліотерапевтичного читання як засобу психологічної самопомоги вчителя викладено в окремому посібнику (Гладишев В. В., Гладишева С. О., 2020). Психологічна самопомога спирається на закономірності читання як форми впливу на особистість через занурення читача у світ, який створив письменник і який сприймається (на психологічно-особистісному рівні) як реальність: «Взаємодія з персонажами допомагає нам усвідомити, як і чому люди поведуться так, а не інакше в певних ситуаціях. Ці знання ми можемо застосовувати в реальному житті, що робить наше спілкування з оточенням більш усвідомленим і якісним» («Ось чому психологи радять читати щодня», 2024).

Відбувається певне протистояння реального життя, яке часто-густо психологічно й емоційно виснажує людину, та реального, але створеного в літературному творі світу, перебування в якому людина свідомо обирає з метою повноцінно зосередитися на собі, на своїх почуттях і переживаннях, оскільки читання «у сучасному світі, де нас оточує величезна кількість інформації, стресів і соціальних взаємодій... є одним із найдоступніших способів не лише розслабитися, а й глибше зрозуміти себе» та інших («Ось чому психологи радять читати щодня», 2024). Додамо: допомогти собі психологічно відновитися, зняти негатив і створити більш адекватне уявлення про свої можливості. Зрештою, якщо йдеться про вчителя — краще виконувати свої професійні обов'язки, жити повноцінним життям, позитивно впливати на учнів й оточення у важкі часи війни та випробувань.

Характеризуючи специфіку бібліотерапевтичного читання, його відмінність від читання, до якого протягом життя звикає людина, маємо визнати таке: «Оскільки бібліотерапевтичне читання передбачає своєрідну “автобібліотерапію”, протягом якої будь-яка людина взагалі та вчитель зокрема стає “сам-собі-терапевтом”, саме цілеспрямованість цього читання стає визначальним чинником результативності звернення до книги та взаємодії з нею» (Гладишев В. В., Гладишева С. О., 2020, с. 14). Тобто бібліотерапевтичне читання має цілеспрямований характер: потребу в ньому спричинює

певний дискомфорт людини, що так само зумовлює особистісний запит. І саме для усунення цього дискомфорту людина звертається до читання літературного твору.

З огляду на специфіку професійної діяльності вчителя, яка передбачає, що в його житті особисте й професійне взаємопов'язані, особистісні запити вчителя умовно можна поділити на дві групи: «професійні особистісні запити» та «індивідуальні особистісні запити». Те, що вони тісно переплетені між собою, є певною мірою природним, адже в нашому суспільстві вимоги до вчителя, його особистості та професійних якостей були та є дуже високими, що спричинює «проростання» професійного в особистості педагога.

Характеристиці обох груп запитів і кожного з них відведено значне місце в цитованій вище книзі (Гладишев В. В., Гладишева С. О., 2020, с. 29—79). Кожен із цих запитів є важливим складником психологічної рівноваги вчителя, його емоційної стійкості. Власне кажучи, звернення до бібліотерапевтичного читання, його системне використання має перетворити вчителя на таку собі «неваляйку» (Гладишев В. В., Гладишева С. О., 2020, с. 18—21), що передбачає швидке емоційно-психологічне відновлення після неминучих для життя кожної людини «емоційно-психологічних провалів».

Системне послуговування бібліотерапевтичним читанням як засобом занурення у створений світ письменника формує в людини емоційний досвід перебування у складних життєвих ситуаціях, який вона привласнює і застосовує відповідно в реальному житті. Для цього потрібно знати, що бібліотерапевтичне читання є цілісним процесом, проте ця цілісність забезпечується низкою взаємопов'язаних етапів, кожен із яких виконує відповідну функцію, а їх послідовність відображає логіку взаємодії читача з мистецтвом слова.

Основними етапами бібліотерапевтичного читання є:

- визначення особистісного запиту, який спричиняє дискомфорт;
- обирання твору, який спроможний задовольнити цей запит;
- безпосередньо читання твору, емоційне занурення у світ, створений письменником, «проживання», перебування в цьому світі на емоційно-особистісному рівні;
- зіставлення особистісного запиту та результатів читання, виявлення відповідності особистісного запиту та результатів «перебування» у світі, що створив письменник у творі.

Провідні особистісні запити вчителя та робота з ними докладно схарактеризовані: «професійні» — «Чи на своєму місці в житті я опинився?», «Я і колеги», «Я і батьки учнів», «Я та учні»; індивідуальні — «Я і моє здоров'я», «Я відповідаю за все?» (тут розглянуті «підзапити» — «Особисті кордони та їхня роль у стосунках людини із собою та Світом» і «Питання самооцінки та її роль у встановленні “особистих кордонів”»), «Самотність: добро чи зло?», «Я і моя родина», «Я і гроші»

(Гладишев В. В., Гладишева С. О., 2020, с. 29—79). Точне визначення запиту дає змогу переходити до наступного етапу бібліотерапевтичного читання.

Вибір твору для читання передбачає насамперед звернення до власного читацького досвіду, до творів, що «довели» свою спроможність допомагати в певних ситуаціях. Ідеться про те, що в житті кожної людини були літературні твори, які мали важливе значення на особистісному рівні. Звичайно, це аж ніяк не «підручники життя», тому що літературні твори, на відміну від справжніх підручників, не спроможні дати одну-єдину «правильну» відповідь на питання, які турбують читача.

Проте вони справді допомагають у житті, оскільки художня література, мистецтво слова водночас є унікальним засобом збереження й відтворення морального досвіду людства (у найширшому розумінні слова), тому що кожен письменник залишає читачам результати власних моральних пошуків, свої погляди на себе, життя, людину / людей та Світ, свою концепцію взаємин «Я — Світ». Ці здобутки людства, що втілені в досконалу художню форму, є невичерпним джерелом мудрості, вони спонукають людство рухатися далі, розвиватися, підтримувати наступність у життєвих процесах — як на рівні окремої особистості, так і на рівні народів.

Твори, які протягом життя людини довели свою корисність для неї завдяки тому, що «гріють душу», людина пам'ятає та зберігає. І поступово у кожного з нас формується унікальний «золотий список» (Гладишев В. В., Гладишева С. О., 2020, с. 20) творів, які є нашим надбанням і які дорогі нам насамперед тому, що відгукується на наші особистісні потреби, «збігаються» з нашою особистістю. Це відбувається завдяки тому, що ці твори мають бібліотерапевтичний потенціал, який ми і використовуємо в процесі читання.

Докладніше про бібліотерапевтичний потенціал розповідатимемо далі, зараз лише доцільно зауважити, що це поняття є складним і «стовідсотково» індивідуальним для кожного читача. Тому, обираючи твори із «золотого списку», ми вже починаємо процес їхнього читання, занурюємося в них, на емоційному рівні пригадуємо їхній вплив на нас, який ми відчували раніше.

На третьому етапі бібліотерапевтичного читання, коли відбувається власне читання твору, потрібно пам'ятати, що читання — це процес надзвичайно індивідуалізований, відповідно, кожна людина виробляє протягом життя свої оптимальні умови для максимально ефективного занурення у світ твору. Тому вчителеві можна запропонувати лише загальні поради (Гладишев В. В., Гладишева С. О., 2020, с. 26—27), оскільки головне завдання власне читання твору — зазнавати насолоди від «занурення» у світ, створений письменником, «максимально повно прожити в цьому світі усе, що вдасться» (Гладишев В. В., Гладишева С. О., 2020, с. 28). За цих умов власне читання літературного твору може стати для вчителя-читача максимально результативним.

На останньому етапі бібліотерапевтичного читання, який, власне кажучи, розпочинається вже у процесі читання твору, оскільки читання неможливе без аналітичної діяльності, ми зіставляємо особистісний запит, який був поштовхом до читання, та вплив читання на задоволення цього запиту. Ця безпосередня аналітична діяльність є дуже корисною, оскільки з'являється можливість ще раз подивитись і на ситуацію, що викликала особистісний запит, і на процеси визначення запиту, вибору твору та власне читання; відбувається усвідомлення процесу бібліотерапевтичного читання як особистісного.

Для більш ефективного аналізу процесу бібліотерапевтичного читання окремого твору доцільно послуговуватися таблицею (Гладишев В. В., Гладишева С. О., 2020, с. 25):

Емоційна проблема, складність, дискомфорт, конфлікт	Подія / події (як їх бачу), що стали причиною, почуття, відчуття, які викликані подією	Яка особистісна потреба є незадоволеною

Звернення до таблиці структурує процес аналізу, робить його більш точним і особистісним. Аналітичні записи потрібно зберігати, оскільки вони стануть у пригоді як корисне джерело самоаналізу, що підвищує ефективність бібліотерапевтичного читання, робить його більш усвідомленим і результативним.

Цілком можливою є ситуація, коли під час аналітичної діяльності на цьому етапі ми з'ясуємо, що і визначення особистісного запиту, і, відповідно, вибір твору були «неправильними», що насправді запит був іншим. Але це аж ніяк не означає, що звернення до твору та занурення у створений письменником світ не були потрібними, тому що ми здобули особистісний досвід, який інакше здобути неможливо. До того ж, аналізуючи цю ситуацію, ми можемо ліпше зрозуміти себе, свої особистісні запити, особливості власної взаємодії з літературними творами.

Набутим досвідом належить послуговуватись у подальшому бібліотерапевтичному читанні, це зробить його свідомішим та ефективнішим.

Ще раз наголосимо, що наявність розглянутих вище етапів робить процес бібліотерапевтичного читання цілісним, дає змогу більш свідомо й ефективно ставитися до власної діяльності на кожному етапі.

Досвід засвідчує, що ключовим питанням організації бібліотерапевтичного читання є наявність літературних творів, звернення до яких здатне забезпечити задоволення особистісних запитів. Список творів, із якого обираємо твір для бібліотерапевтичного читання, не випадково названо «золотим», він є вкрай важливим для кожної людини, тому його нале-

жить поповнювати, додавати твори, які можуть бути корисними для забезпечення своїх запитів.

Для цього потрібно розуміти, завдяки яким чинникам літературний твір може стати для вчителя-читача саме таким, і ми назвали цю особливість літературного твору його бібліотерапевтичним потенціалом.

Кожен твір (як на об'єктивному, так і на суб'єктивному рівнях) має свої бібліотерапевтичні ресурси: «На нашу думку, під бібліотерапевтичним потенціалом літературного твору потрібно розуміти об'єктивно та суб'єктивно притаманну йому спроможність задовольнити особистісні запити, для вирішення яких людина звертається до бібліотерапевтичного читання» (Шуляр В. І., Гладишев В. В., 2022, с. 40). Ідеться про унікальний емоційно-особистісно-життєводосвідний резерв літературного твору, який для особистості має об'єктивний характер, оскільки він притаманний саме цьому твору, звернення до якого у рамках бібліотерапевтичного читання (або просто читання) підтверджувало свою результативність. Інакше кажучи, це твори, які для особистості витримали «перевірку часом» і зверненням до них у складних життєвих ситуаціях, а саме — коли в читача виникали особистісні запити, вирішення яких ставало результатом саме звернення до відповідних творів.

Зазначимо також, що в процесі визначення бібліотерапевтичного потенціалу окремих літературних творів орієнтуватися доцільно на поєднання об'єктивного й суб'єктивного начал, визначальним із яких є саме суб'єктивний складник.

Тому в «золотому списку» для бібліотерапевтичного читання можуть бути дуже різні твори — від всесвітньо визнаних шедеврів світової літератури до маловідомих текстів маловідомих авторів, адже твір до «золотого списку» кожного з нас потрапляє насамперед через наше особисте й особистісне ставлення до нього. Відповідно, і бібліотерапевтичний ресурс літературного твору є явищем суб'єктивним, особистісним, і визначальним чинником його наявності для вчителя-читача є саме особистість, хоча зазначену вище об'єктивність у рамках читацького досвіду читача ніхто не спростовував.

Водночас об'єктивний складник бібліотерапевтичного потенціалу літературних творів утілено в його родовій специфіці, оскільки саме вона (на рівні літератури як мистецтва слова) визначає естетичну своєрідність кожного твору та, відповідно, особливості взаємодії читача з твором, що належить до певного літературного роду.

Найбільша «питома вага» літературних творів належить творам епічним, що зумовлено родовою специфікою епосу: «Епос (грецьк. *epos* — слово, розповідь) — багатозначний термін, який означає за літературною традицією оповідну поезію, зароджену в глибокій минувшині як форму зображення героїчних вчинків певного персонажа, важливих подій тощо (“Іліада” та “Одіссея” Гомера, ісландські саги, українські думи тощо)» (Шуляр В. І., Гладишев В. В., 2022, с. 42). Провідними ознаками епосу традиційно вважа-

ють те, що епічні твори зображують зовнішню щодо автора дійсність, є сюжетними, тобто передбачають певний перебіг подій, що формують сюжет та зумовлюють «відносини» між читачем і твором у процесі його читання.

Зазначені вище загальні особливості епічних творів у відповідний спосіб впливають на їхній бібліотерапевтичний потенціал. Насамперед важливо зазначити: завдяки тому, що епічні твори є сюжетними, перебіг подій у них приваблює читача, заохочує його до читання, невинно такої популярності набули гостросюжетні детективні твори. Спостерігати за персонажами в складних життєвих ситуаціях захопливо й пізнавально, читач разом із ними опиняється в певному середовищі, яке може бути дуже цікавим для нього. Також цей чинник підвищує інтерес до читання твору, робить його особистісно значущим для читача.

Але ж для бібліотерапевтичного читання, нагадаємо, обирають добре знайомі твори. Тому сюжет, який спочатку змушував читача приділяти основну увагу подіям і робив твір цікавим, під час «перечитання» вже не має такого важливого значення, проте в читача «виникає можливість поцінувати не зовнішнє, а внутрішнє, насолоджуватися спілкуванням зі світом, що створив письменник, повноцінно “проживати” почуття, що визначають внутрішній світ персонажів, зіставляти цей емоційний світ із власними потребами та “особистісними запитами”» (Шуляр В. І., Гладишев В. В., 2022, с. 42). Власне кажучи, якщо читач під час читання твору «знає, що буде далі», він отримує можливість відчувати себе учасником подій, «приміряти» на себе роль того чи іншого персонажа і завдяки цьому набути його емоційний досвід як особистий.

Саме через це епічні твори і становлять левову частку «золотих списків», з яких ми обираємо твір для бібліотерапевтичного читання відповідно до певного особистісного запиту.

Драма як рід літератури помітно відрізняється від епосу: «Драма (грецьк. *drama* — дія) — літературний рід, який змальовує світ у формі дії, здебільшого призначений для сценічного втілення» (Шуляр В. І., Гладишев В. В., 2022, с. 42). Описів, як в епічних творах (ремарки — це інші за своєю природою «описи»), у драматичних немає, і це значно ускладнює творчий процес драматургові, який має у своєму розпорядженні лише мовну характеристику персонажів, ремарки та «герой про героя» для створення характерів.

Але головна відмінність полягає все ж у тому, що «драматична поезія не повна без сценічного мистецтва: щоб зрозуміти цілком персонажа, мало з н а т и, як він діє, говорить, відчуває, — потрібно б а ч и т и й ч у т и, як він діє, говорить, відчуває» (Шуляр В. І., Гладишев В. В., 2022, с. 43). Саме сценічна дія стає визначальним чинником, що забезпечує цілісність драматичного твору як явища мистецтва. За такої умови вистава — це інший вид мистецтва, це принципово інші зв'язки між реципієнтом та явищем мистецтва слова, вони стають опосередкованими. Сценічна ін-

терпетація тексту драматичного твору передбачає «втручання» іншого виду мистецтва в мистецтво слова, театральні зображально-виражальні засоби є зовсім іншими порівняно з художньою літературою.

Також у розкритті характерів образів-персонажів драматичного твору значну роль відіграє драматичний конфлікт, «який постає головною пружиною розвитку дії. Відомо, що розрізняють зовнішній та внутрішній конфлікти, у першому випадку йдеться про зіткнення героя з обставинами, внутрішній конфлікт — це протиріччя характеру героя, які зумовлюють його поведінку, ставлення до інших персонажів твору, ставлення до себе» (Шуляр В. І., Гладішев В. В., 2022, с. 43). Зовнішній та внутрішній конфлікти драматичного твору можуть по-різному взаємодіяти: «Зазвичай внутрішній і зовнішній конфлікти не збігаються, ба більше, людина, яка гідно протистоїть обставинам, може не витримати внутрішніх протиріч, які зламують її» (Шуляр В. І., Гладішев В. В., 2022, с. 43). Класичний приклад — принц Гамлет.

Цей момент, з одного боку, підвищує рівень зацікавленості читача в осмисленні образів-персонажів драматичних творів у їхній складності й суперечливості, з іншого — ускладнює адекватне розуміння характерів через певну обмеженість їхньої «випираності», що зумовлено обмеженими можливостями зображально-виражальних засобів, недостатністю повноцінного (без перегляду вистави) «сценічного існування» образів-персонажів.

Водночас на читання творів, на читацьке сприйняття образів і подій не можуть не впливати образи персонажів, які нам знайомі з кіноверсій твору або вистав, і це певною мірою «викривлює» наше сприйняття тексту твору.

Зазначені вище особливості драматичних творів значно підвищують роль кожного слова, потребують «розгадування» художніх деталей: читаючи діалоги персонажів, ми набуваємо по-справжньому унікальної можливості «зануритись у психологію кожного з них, простежити хід думок і почуття, що є визначальними для людини в певних життєвих ситуаціях» (Шуляр В. І., Гладішев В. В., 2022, с. 44). Оскільки ми «проживаємо» ці діалоги разом із персонажами, у нас мимоволі формується певна модель поведінки, яка відображає наше розуміння й відчуття внутрішнього світу персонажів.

Родова специфіка драматичних творів зумовлює ефективність застосування під час бібліотерапевтичного читання такого прийому: «ми читаємо репліку в діалозі — і пропонуємо власну відповідь на питання або власний варіант продовження бесіди — власну репліку. Потім зіставляємо свій варіант із тим, який є в тексті, пробуємо з'ясувати відмінності (якщо вони є) або зрозуміти, чому саме ми запропонували цей варіант, якщо він збігається з авторським» (Шуляр В. І., Гладішев В. В., 2022, с. 44). За такої умови відбувається дуже глибока, творча особистісна взаємодія між читачем і персонажем, що значно підсилює результативність бібліотерапевтичного читання завдяки використанню родової специфіки драми.

Щодо специфіки лірики як роду літератури, варто взяти до уваги таке визначення: «Лірика (грецьк. — лірний; твір, виконаний під акомпанемент ліри — струнного музичного щипкового інструмента) — один із трьох, поряд із епосом та драмою, родів художньої літератури, у якому у формі естетизованих переживань осмислюється сутність людського буття, витворюється нова духовна дійсність, розбудована за законами краси» (Шуляр В. І., Гладішев В. В., 2022, с. 44). Ліриці притаманна підвищена емоційність, яка виникає через підвищено-емоційне звернення автора до читача / слухача.

Ця підвищена емоційність досягається завдяки концентрації почуттів / переживань в образній системі ліричного твору та наявності ліричного героя: «Ліричний герой — друге ліричне Я поета; умовне літературознавче поняття, яким позначається коло ліричних творів певного автора, форма втілення його осяянь, думок, переживань. Водночас Л. Г. не ототожнюється з поетом, з його душевним станом, він живе своїм життям у новій художній дійсності. Між ними є естетична єдність, певний естетичний ідеал, виражений у тексті віршованих творів» (Шуляр В. І., Гладішев В. В., 2022, с. 45). Внутрішній світ ліричного героя та автора твору не можуть не збігатися, але ототожнювати автора твору та ліричного героя неможливо, тому що ліричний герой — це втілення окремого естетизованого переживання автора, яке наявне як певна система образів і створює уявлення про деякі особливості особистості автора.

Підвищена емоційність лірики певною мірою знижує бібліотерапевтичний потенціал ліричних творів (порівняно з епосом і драмою), оскільки глибина переживань не спроможна створити в читача сталого привласнення досвіду перебування в певних життєвих ситуаціях, зберігаються лише почуття, емоційні реакції, які не можуть утворити поведінкову модель.

На особистісному рівні бібліотерапевтичне читання ліричних творів може бути важливим для читача, проте «його, так би мовити, “утилітарне” значення “розмивається” специфікою лірики як роду літератури, підвищеним особистісним “наповненням” ліричних творів, яке зумовлене унікальністю й неповторністю особистості поета» (Шуляр В. І., Гладішев В. В., 2022, с. 45). Незважаючи на те, що почуття ліричного героя можуть багато в чому відображати почуття читача, саме його, читача, почуття є для нього найважливішими. Людина не може жити чужими почуттями навіть тоді, коли ліричний твір ці почуття начебто «узагальнює й відкриває тобі» (інакше він не мав би відгуку в душі читача / слухача), і цей момент «розмиває» бібліотерапевтичний потенціал ліричних творів.

Підсумовуючи, зауважимо, що родова специфіка кожного з творів поєднується з особистісним запитом учителя-читача, що і забезпечує бібліотерапевтичний потенціал будь-якого епічного, драматичного та ліричного твору.

Висновки. Розгляд проблем специфіки бібліотерапевтичного читання як засобу психологічної самопомогі та бібліотерапевтичного потенціалу

літературних творів дає змогу зробити такі основні висновки:

- бібліотерапевтичне читання є специфічним процесом звернення читача до книги, визначається особистісними запитами, передбачає вибір відповідного твору, безпосереднє читання твору, емоційне занурення у створений світ письменника, що дає читачеві нагоду для привласнення емоційного досвіду перебування в певних життєвих ситуаціях, а це забезпечує можливість психологічної самодопомоги через бібліотерапевтичне читання;
- особистісні запити вчителя умовно можна поділити на «професійні особистісні запити» та «індивідуальні особистісні запити», які тісно переплетені між собою завдяки специфіці професійної діяльності вчителя, проте кожна група запитів є особливою;
- бібліотерапевтичний потенціал літературних творів є об'єктивним, оскільки художня література як мистецтво слова — унікальна форма збереження й ретрансляції морального досвіду людства в явищах мистецтва слова, проте він також є суб'єктивним явищем, тому що кожна людина серед багатьох творів для свого «золотого списку» обирає лише ті, які набувають важливого значення саме для неї; збагачення «золотого списку» творів відбувається постійно і відображає особистість читача, розвиток цієї особистості та її морально-естетичні цінності;
- об'єктивний складник бібліотерапевтичного ресурсу літературних творів визначається їхньою родовою специфікою, оскільки епічні, драматичні та ліричні твори різняться характерними засобами створення, що викликає своєрідну взаємодію «твори — читачі», саме тому родову специфіку літературних творів потрібно врахо-

увати, коли вчитель-читач здійснює бібліотерапевтичне читання кожного з творів.

Перспективи дослідження проблем бібліотерапевтичного читання як засобу психологічної самодопомоги вчителя та бібліотерапевтичного потенціалу літературних творів, на нашу думку, полягають у:

- вдосконаленні взаємозв'язку між етапами бібліотерапевтичного читання через застосування більш чіткого визначення специфіки кожного з них, реалізацію його потенціалу, що спроможне підвищити рівень психологічної самодопомоги у процесі бібліотерапевтичного читання;
- створенні методичних рекомендацій щодо організації процесу бібліотерапевтичного читання для вчителя-читача з урахуванням індивідуального підходу та його особистісних інтересів;
- написанні низки праць із виявлення бібліотерапевтичного заряду класичних творів української та зарубіжної літератур, що має забезпечити підвищення інтересу учнів до вивчення навчального предмета, до літературної освіти, зацікавити їх можливістю здійснення психологічної самодопомоги через бібліотерапевтичне читання.

Список використаних джерел

1. Гладішев В. В., Гладішева С. О. Бібліотерапевтичне читання — інструмент психологічної самодопомоги вчителя / В. В. Гладішев, С. О. Гладішева. — Миколаїв : Вид. відділ ОІППО, 2020. — 96 с.
2. Книголікування. — Режим доступу: <http://surf.li/umxmg> (дата звернення — 23.12.2024 р.).
3. Ось чому психологи радять читати щодня. — Режим доступу: <https://ukr.media/psihologiya/462659/> (дата звернення — 24.12.2024 р.).
4. Шуляр В. І., Гладішев В. В. Бібліотерапевтичний потенціал літературних творів / В. І. Шуляр, В. В. Гладішев // Вересень. Науково-методичний, інформаційно-освітній журнал. — 2022. — № 1. — С. 38–49. DOI:<https://doi.org/10.54662/veresen.1.2022>

Учні та учениці Нової української школи. Сучасне фото

